

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Art. I. Assignatur objectum materiale & formale temperantiæ

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

ARTICULUS I.

Assignatur objectum materiale & formale temperantiae.

Temperantia sumitur dupliciter: primò la-
re, prout in qualibet materia constituit a-
tus humanos in debita mensura; quo pacto
non est habitus specialis, sed generalis conditio
omnium virtutum: secundo strictè, prout de-
terminatè habet refranare appetitum sensiti-
vum in concupiscentiis & delectationibus cor-
poralibus, quæ maximam vim habent deducen-
di à bono rationis; & sic est virtus specialis. Ubi
enim specialis honestas reperitur, specialis vir-
tus requiritur: At sicut specialis honestas est,
quod suum cuique reddatur, quodque nemo inju-
ste ledatur, sic & in eo quod homo rectè ac mo-
deratè se gerat circa delectationes corporeas,
non obsequendo sensui, sed rationi: Ergo sicut
iustitia est aliqua virtus specialis, ita & tempe-
rantia, ut docet D. Thomas hic quæst. 141.
art. 2.

Materiale objectum talis virtutis sunt qui-
dem delectationes corporeæ, non tamen om-
nes, sed illæ dumtaxat quæ ex cibo & potu, & re-
bus venereis percipiuntur, ut docet idem S. Do-
ctor eadem quæst. art. 4. ubi sic discurre: Tem-
perantia est circa concupiscentias & delectationes, si-
cut fortitudo est circa timores & audacias: fortitudo
autem est circa timores & audacias respectu maximo-
rum malorum, quibus ipsa natura extinguitur quæ
sunt pericula mortis: unde similiter oportet quod tem-
perantia sit circa concupiscentias maximarum dele-
ctionum: & quia delectatio consequitur operatio-
nem comesturalem, tantò aliqua delectationes sunt
vehementiores, quanto consequuntur operationes ma-
gis naturales. Maxime autem naturales animalibus
sunt operationes, quibus conservatur natura indivi-
dualis per cibum & potum, & natura speciei per con-
iunctionem maris & femine: & idè circa delectationes
ciborum & potuum, & circa delectationes venereo-
rum, est propriè temperantia.

Ex hoc inferit in calce ejusdem articuli, quod
quia delectationes quæ ex cibo & potu, ac re-
bus venereis percipiuntur, consequuntur sen-
sum tactus, delectationes tactus sunt propriè
objectum materiale temperantiae. Quam do-
ctrinam desumpsit ex Aristotele 3. Ethic. cap. 10.
ubi hæc scribit: Circa huiusmodi igitur voluptates
temperantia & intemperantia versatur, quæ ceteris
etiam animalibus communes sunt, servileque ob id
& foris habentur. Hæc autem sunt tactus & gus-
tus, sed gustatu parum, vel nihil uti videntur; quippe
tanti gustatus iudicium saporis sit id quod faciunt ei
qui vel vinum explorant, vel obsonia condunt. At non
modum his oblectantur, vel non quatenus intempe-
rantes, sed fructione ipsa quæ tota per tactum efficitur
inhibet, in potibus, & his quæ venerea nuncupantur.
Vnde gale deditur Philoxenus Eryxius, quætur
sui longius gravis collari optabat, utpote qui tactu
oblectaretur, circa quem intemperantia versatur.
Quibus verbis aperte Philosophus docet tempe-
rantiam propriè circa tactibilia versari, non
quod non versetur circa gustatilia, sed quia de-
lectationes gustus ex sensu tactus consequun-
tur, ut confirmat vox illa Philoxeni, græve quàm
homine dignior, collum gravis, ut diutius ipsi
saperent cibi, expositis.

Tom. IV.

Advertendum tamen est, quod licet virtus
temperantiae primariò & per se circa tactibilia
versetur, secundariò tamen in moderanda ob-
lectatione aliorum sensuum versari potest, ni-
mirum quatenus illorum objecta ad volupta-
tem tactus vel gustus, mediante imaginatione
incitant: ejusdem enim virtutis est moderari fi-
nem, & ea quæ sunt ad finem. Unde per acci-
dens aliqui possunt dici intemperantes ex dele-
ctionibus circa odores, & alia à tactibilibus
& gustabilibus sensibilia, nimirum quia inter-
dum odores v.g. connexionem habent cum ob-
jecto lapido vel tactili, excitando species quibus
huiusmodi objectum apprehendatur, & appe-
ritum delectatione perfundat. Quo pacto notat
Philosophus bruta interdum affici delectatione
ex visu vel auditu alicujus objecti: sic enim leo,
audito bovis mugitu, delectatur; non quod il-
le sonus ei gratus sit, sed quod prædam & pabu-
lum adventare animadvertat: unde vice versâ,
etiamsi prædam videat, audiat, aut olfaciat,
tamen si potiri nequeat, irruit, atque tristatur.
Similiterque canis, licet odore leporis delectari
videatur, non tamen propter ipsum odorem,
sed propter cibum quem sperat, cujus sensum
accipit per odorem.

Ex dictis liquet, objectum formale tempe-
rantiae esse bonitatem seu honestatem specia-
lem, quæ reperitur in eo quod homo delectatio-
nibus ciborum & venereorum moderatè utat-
ur, & secundum præscriptum rationis. Si au-
tem quæras quid illud præscriptum ferat? Re-
spondet D. Augustinus libro de moribus Eccle-
siæ cap. 21. *Habet vir temperans in rebus mortalibus
& fluentibus vitæ regulam, ut eorum nihil diligat, ni-
hil per se appetendum putet; sed ad vitæ huius atq; of-
ficio- rum necessitatem, quantum satis est, usurpet, uten-
tis modestiâ, non amanti affectu.* Hac ratione aliqui
à Clemente Alexandrino 2. pedag. cap. 1. repre-
henduntur, quod sint ut edant & aurentur.
Alij autem laudantur, quod edant sint. Et lib.
3. cap. 7. idem Clemens mensuram talium dele-
ctionum asserit esse corpus, quæ ac pes est
calcei mensura: id est, mensura illarum est ne-
cessitas corporis, sicut calcei mensura est neces-
sitas pedis. Unde Seneca Epist. 88. *Temperantia
voluptatibus imperat, illas odit atque abigit, alias di-
spensat, & ad sanum modum dirigit, nec unquam ad
illas propter ipsas venit: scit optimum esse modum cu-
piterum, non quantum velis, sed quantum debeas su-
mere.* Et D. Thomas 2. 2. qu. 141. art. 6. in corp.
Omnia delectabilia (inquit) quæ in usum hominis ve-
niunt, ordinantur ad aliquam huius vitæ necessitatem,
sicut ad finem: & idè temperantia accipit necessita-
tem huius vitæ, sicut regulam delectabilium quibus uti-
tur, ut scilicet tantum eis utatur, quantum necessitas
huius vitæ requirit. Regula ergo temperantiae in
rebus venereis hæc est, ut extra legitimum ma-
trimonium planè ab illis abstineatur; & in ma-
trimonio eatenus quisque illis utatur, quatenus
recta ratio dicat esse conveniens ad prolis fu-
sceptionem. At in cibo & potu sumendo regula
temperantiae est, ut sumatur quantum est opus
ad bonam corporis valetudinem, & idoneam
mentis ad suas functiones dispositionem: hic
enim est finis propter quem cibus & potus est
institutus. Quare nec plus, nec alio modo, neque
etiam minus sumendum est, nisi major ratio
gravioris mali vitandi, aut majoris boni obri-
nendi dicat aliter esse faciendum. Quo modo
potest aliquis medicinæ causâ, ex præscripto

Bbb 2

Medico

Mediorum, varia edulia ad vomitum excitandum copiose fumere, aut vinum generosum, ad venenum aliquod frigidum expellendum, largiter bibere. Contra etiam potest ad satisfaciendum pro peccatis, vel ad carnem magis domandam, & subjiciendam rationi, vel ad melius vacandum contemplationi, aliosq; fines bonos, abstinere à cibo & potu, aliqui moderato; ut sit per abstinenciam, quæ est usus minoris cibi in quantitate aut qualitate, quam ratio temperantiæ per se postulat; & per ieiunium, quod continet rationem victus durioris, & abstinenciam longiorem, in eo consistentem, quod à quibusdam ciborum generibus abstinenceatur, & semel tantum ac ferè refectio sumatur, ut Ecclesiæ consuetudine receptum est.

5. Ex his intelliges, temperantiæ sic posse rectè definiti, vel describi: *Temperantia est virtus, quæ moderatur appetitum circa delectabilia secundum rationem & gustum, prout rectam rationem decet, ob speciem bonitatis, quæ est in tali moderatione.* Vel ut ait Augustinus lib. 1. de libero arbit. cap. 13. *Temperantia est anima affectio coercens & cohibens appetitum ab in rebus quæ turpiter appetuntur.* Uel ut scribit Ambrosius lib. 1. de Jacob & de vita beata cap. 2. *Temperantia est virtus quæ maxime istarum passionum restringit ardorem, quæ primum sobrietate atque moderatione animum temperat, mentem informat, deinde etiam deliciarum abstinencia restringit habens corporalis ferocitatis &c.*

ARTICULUS II.

Partes subiectivæ temperantiæ.

6. Quatuor partes subiectivæ seu species temperantiæ assignat D. Thomas hic quæst. 143. scilicet abstinenciam, sobrietatem, castitatem, & pudicitiam. Oportet enim (inquit) diversificari species virtutum, secundum diversitatem materie, vel objecti. Est autem temperantia circa delectationes tactus, quæ dividuntur in duo genera: nam quædam ordinantur ad nutrimentum, & in his quantum ad cibum est abstinencia, quantum autem ad potum, propriè sobrietas. Quædam vero ordinantur ad vim generativam: & in his quantum ad delectationem principalem ipsius coitus est castitas; quantum autem ad delectationes circumstantes, puta quæ sunt in oculis, tactibus, & complexibus, attenditur pudicitia.

7. Abstinencia ergo est virtus cupiditates & delectationes esulentorum inordinatas refrænanans, & in ipso usu debitam moderationem constituens. Unde proprius actus huius virtutis est subtractio ciborum, secundum rationem regulatam, & in eo consistens, quod homo à cibis abstineat prout oportet, pro congruentia hominum cum quibus vivit, & personæ suæ, & pro valetudinis suæ necessitate. Quod ut melius percipiatur, Advertendū est quod hæc subtractio dupliciter fieri potest: primo subtrahendo ea tantum quæ temperantia non permittit, & in quibus foret excessus vitiosus per immoderantiā cibi; & hæc dicitur propriè actus temperantiæ: secundo privando se voluntariè eā quantitate vel qualitate ciborum, quam temperantia permittit, quæq; si sumeretur, nullus foret excessus; & hæc magis propriè vocatur abstinencia.

8. Sobrietas propriè loquendo est species aliqua temperantiæ, quæ versata circa potum, non

A quemcumque, sed inebriare valentem, & cerebrum perturbare, uti est vinum, in quo oportet maxime observare debitam mensuram, eo quod quilibet excessus vini, etiam modicus, valde nocivus & vituperabilis est, & plurquam excessus cibi, etiam maior. Dixi sobrietatem versari circa potum inebriare valentem: quia hunc solum moderatur sobrietas, eo quod specialiter modum nimium perturbando mentem, bonum rationis impedit. Potus vero non inebrians, ut aqua, non est materia istius virtutis, neq; ejus excessus dici potest ebrietas, quæ est vitium oppositum sobrietati, sed magis contrariatur abstinenciam, & ad gulam reducendus est.

B Ex his patet sobrietatem esse virtutem specialem, distinctam scilicet ab abstinencia, & alijs temperantiæ speciebus, propter speciale impedimentum usus rationis quod affert potus inebrians, ad quod removendum hæc virtus ordinatur. Adde etiam propter specialem difficultatem, quæ est in vitando excessu circa vinum multi enim qui à cibo immoderato abstinere peccant tamen circa excessum vini, & ab illo solent homines difficilius abstinere.

Notat verò D. Thomas hic quæst. 149, art. 4. sobrietatem esse quidem omnibus necessariam, sed multo magis quinque generibus personarum. Primo scilicet juvenibus, quia in eis major est pronitas ad concupiscentias, quas oportet refrænari per sobrietatem & abstinenciam à vino immoderato, quo libidinis facies accenduntur. Secundo mulieribus, propter mentis debilitatem, quæ faciliè vini potu turbatur, ex quo proclive illis est labi ad indecora. Tercio senibus, in quibus ratio vigere debet, ut alios erudire valeant. Quarto Episcopis, & quibuslibet Ecclesiæ Ministris, qui mente devota debent spiritualibus officijs insistere. Quinto Regibus & Magistratibus, qui per sapientiam, vigilantiam, & iustitiam, debent populum sibi subditum regere. Quocirca illis omnibus specialiter sobrietas in Scriptura præcipitur. Juvenibus quidem ad Titum 2. *Invenies similiter hortare ut sobrii sint.* Mulieribus, 1. ad Timoth. 3. *Mulieres similiter pudice, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.* Senibus, ad Titum 2. *Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes.* Episcopis, 1. ad Timoth. 3. *Oportet Episcopos separari reprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, &c.* Regibus denique, Proverb. 31. *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas, & ne forte bibant, & obliviscantur iudiciorum, & mutant iussum filiorum pauperum.*

Tertia species temperantiæ est castitas, quæ affectum moderatur & cohibet circa delectationes venereas, sicut abstinencia moderatur affectum & usum circa cibum, & sobrietas circa potum. Unde castitas est virtus specialis distincta ab abstinencia & sobrietate, ut docet S. Thomas hic qu. 151. art. 3. probatq; ex eo quod versatur circa rationem delectationis valde differentem. Nam ut ait Aristoteles relatus ibidem à S. Doctore, delectationes proportionantur operationibus, quarum sunt perfectiores: Atqui longe differentes sunt operationes pertinentes ad usum ciborum, quibus natura individui conservatur, & operationes pertinentes ad usum venereorum, quibus conservatur natura speciei: Ergo castitas, quæ est circa delectationes venereorum, est virtus distincta ab abstinencia, quæ est circa delectationes ciborum, & à sobrietate, quæ est circa delectationem & usum poculentorum.

Vinn